

Культура України

ЧАСТИНА 5

Український народний танець

Театер

Ігор Мірчук

ВИДАВНИЦТВО ШКІЛЬНОЇ РАДИ
Нью Йорк, 2007

Віктор Косенко особливо відзначився як ліричний автор творів для фортепіяна;

Станіслав Людкевич — автор опер, симфоній, кантати "Кавказ" та інших творів;

Василь Барвінський — автор чудових композицій для фортепіяну і скрипки та малих, камерних інструментальних ансамблів.

14. Назвати найбільш відомі українські опери та їх композиторів.

Найбільш улюбленою серед українців є комічна опера "Запорожець за Дунаєм" Семена Гулака-Артемовського.

Вагомий внесок у розвиток українського оперного мистецтва зробив Микола Лисенко. Він написав кілька опер, серед яких: героїчна опера "Тарас Бульба", "Різдвяна Ніч", "Утоплена", дитячі опери "Пан Коцький", "Коза Дереза". Великою популярністю користуються також такі опери кінця ХІХ століття: "Катерина" М. Аркаса, "Купало" А. Вахнянина та "Роксоляна" Д. Січинського. Музика цих опер наближена до музичного стилю Лисенка, що багато черпав із народної пісенної спадщини. Гарна мелодійна музика цих опер із народним українським характером принесла їм велику популярність на українських сценах.

В ХХ столітті з'явилося багато українських опер. Більшість із них написана у класично-романтичному стилі з використанням модерних музичних засобів. На окрему увагу заслуговують: "Золотий обруч" Б. Лятошинського (за повістю І. Франка "Захар Беркут"), "Богдан Хмельницький" К. Данкевича, "Довбуш" С. Людкевича.

15. Назвати головні види українських народних танців та їх особливості. Навести приклади кожного виду.

Українські народні танці існують головним чином у вигляді хороводів та побутових танців.

Хороводи — танці давнього походження. Вони мають ритуальний характер, рухи в них символічні. Хороводи виконують із співом, а зміст пісні ілюструють рухами. Переважає спокійний хід, будь-які підскакування бувають дуже рідко. Прикладами хороводів є веснянки-гагілки, купальські та обжинкові хороводи тощо.

Побутові танці мають розвагово-пописовий характер і є без ритуального призначення. Рухи в цих танцях переважно жваві, з підстрибуванням.

До найбільш відомих українських танців належать: **гопак** (найпопулярніший український танок), **метелиця** (танок з багатою динамікою) та **коломийка** (що виконується переважно колом). Є ще сюжетні танці, які зображають події з життя людей або з світу природи.

16. Чим відрізняються українські народні танці від танців сусідніх народів?

Українські танці відрізняються від танців сусідніх народів тим, що у них мало грубости в рухах ("биття" себе або партнера), менше тупання ногами і є вони більше впорядковані.

Українські танці виконуються з граціозністю та гідністю. Жіночі рухи ніжні та елегантні, до дівчини, яка танцює, партнер ставиться з пошаною. А чоловічі рухи — героїчні та вільні.

У танцях часто відтворюються взори, відомі в народному мистецтві: коло, хрест, вуж, ланцюг, лави і т.п.

17. Назвати найбільш відомих хореографів українських народних танців.

Найбільш відомими хореографами (або балетмайстрами) українських народних танців були **Василь Авраменко** та **Павло Вірський**. Вони найбільше допомогли вивести на сцену і спопуляризувати український народний танок. Володіючи високою технікою виконання, танцювальні ансамблі Авраменка та Вірського з гідністю представляли перед глядачами мистецтво українського танцю.

У 1920-их і 30-их роках Авраменко заснував по містах Америки й Канади цілу мережу шкіл українського танцю. Не змінюючи засадничих елементів народних танців, він у вільній стилізації перетворив їх у репрезентативні сценічні твори.

18. З яких складових частин складається театральне мистецтво? Яке значення мав театр у житті українців?

Театр — складне мистецтво тим, що вимагає тісної співпраці різних мистців: режисера (директора вистави), акторів-артистів, проєктора (дизайнера) костюмів, декоратора сцени, майстра освітлення, а часами ще й музикантів під проводом диригента і танцюристів під проводом хореографа. Справжнє театральне мистецтво вимагає скоординованих зусиль усіх тих мистецьких сил.

Завданням театру є не лише розвагова функція. Театр відіграє велику роль у духовому, культурному та моральному вихованні широких кіл людей. А український театр особливо зробив багато для національно-патріотичного виховання українського народу.

19. Де шукати початків українського театру? Як виглядав театр у княжу добу?

Початком українського театру треба вважати **дохристиянські обряди**: ходження з козою на Новий рік, драматизоване виведення веснянок-гагілок та обжинок, купальські ігри, що включають багато розмов, весілля з його окремими частинами-діями тощо. Ці обряди включали елементи, що з часом увійшли в театральне мистецтво: драматичне промовляння певних фраз та окремих слів, поєднане з рухами-жестикуляцією й акцією, діалог соліста з хором або одного хору з другим хором у формі питань-відповідей, вбирання у костюми для представлення різних акторів або абстрактних сил тощо.

Більш подібні форми до тих, що ми вважаємо театром, появлялися у княжі часи. Своєрідним видом театру були виступи "скоморохів", які забавляли гостей на княжих бенкетах, звичайних людей на міських базарах тощо. Були це актори-сміхотворці, співці, музиканти, танцюристи, виконавці штук. До програми їхніх виступів входили: сценки-жарти, танці, акробатика, виконання пісень, що супроводжувалось відповідною мімікою та жестами, показ штук із тваринами, виступи з маріонетками, масками і т. д.

20. Розповісти про розвиток театру за козацько-гетьманських часів. Який був репертуар шкільного театру? Що таке ляльковий вертеп та інтермедія і хто їх виконував?

За козацько-гетьманських часів найважливіше місце в театрі займала **релігійна драма**, яка виникла в Україні під кінець XVI ст. на основі західноєвропейських зразків. Головними видами релігійних драм були: **містерії** (вони представляли події, пов'язані з упадком людства і його відкупленням Христом), **міраклі** (показували події з життя святих) і **мораліте** (вони мали повчальний характер і відображали боротьбу Добра і Зла за душу людини).

Найчастіше релігійні драми ставили школи. **Шкільний театр** успішно розвивався в Україні майже два століття — впродовж XVII і XVIII ст. Найкращим зразком такого театру був **театр Києво-Могилянської Академії**; його виступи вважались визначними подіями в житті Києва.

Сценічна техніка шкільних театрів стояла на високому рівні: розкішні костюми й декорації, машини, що давали змогу досягти таких ефектів, як літання на хмарах, їзда на морі, випуск вогню з пащі змія тощо.

Між діями довгих драм вставляли короткі веселі сценки, які називались **інтермедіями**. Тематами інтермедій були події з народнього життя. Виконувались вони народною українською мовою в той час, як релігійні драми ішли на церковно-слов'янській мові. Інтермедії були дуже популярними серед населення.

Окреме місце в розвитку театру того часу займав **ляльковий вертеп**. Уся його дія проходила у мініятурному двоповерховому домі-вертепі. Замість акторів там були ляльки, якими водили люди, які сиділи за вертепом і при цьому говорили різними голосами. Спонуляризували його мандрівні дяки і студенти Києво-Могилянської Академії.

21. Що собою являв **побутовий театр** і яке було його значення?

Через різні обмеження та заборони, видані царською владою протягом XIX ст., український театр довго не міг розвиватися нормально. У другій половині XIX ст. він прибрав форму **мандрівного театру**, який роз'їжджав з виставами по Україні та поза її межами. П'єси у його репертуарі були переважно на теми з життя та побуту народу; через те ці мандрівні театри дістали назву побутових.

Найбільшою заслугою побутового театру було те, що він відіграв величезну роль у національному пробудженні українців. П'єси, що їх ставив побутовий театр, виховували людей у любові до всього українського, будили зацікавлення українською культурою та історією, кріпили патріотичний дух. У тяжких умовах царської російської окупації побутовий театр виконував роль майже єдиного масового пропагандиста української ідеї.

22. Що знаєте про Леся Курбаса та театр "Березіль"? Які мистецькі цілі ставив перед собою театр "Березіль" на чолі з Лесем Курбасом?

Леся Курбас був талановитим режисером і визначним організатором театрів модерного, експериментального характеру. Найкраще він виявив себе в театрі "Березіль", де був режисером і керівником. Там він згуртував чудові акторські сили, з якими ставив п'єси світових та українських авторів у зовсім новому трактуванні.

Л. Курбас застосовував ідеї експресіоністичного театру, що ставив завдання відобразити конфлікти людини.

Працюю Курбаса цікавилися режисери на Заході. Але в Україні "Березіль" був постійно під атакою більшевицької критики і в 1933 р. Курбас був заарештований, а "Березіль" перетворений на театр, що працював у соцреалістичному дусі.

23. Назвати найбільш відомих акторів українського театру XIX та XX століть.

Українські театри пишалися багатьма чудовими акторами. На переломі XIX та XX століть велику славу мали знамениті актори — **корифеї** побутового театру: Марко Кропивницький, три брати Гобілевичі — Іван (псевдо Карпенко-Карий), Микола (Садовський) і Панас (Саксаганський) і славно артистка Марія Заньковецька.

До найбільш відомих акторів XX ст. належать: Амвросій Бучма та Наталя Ужвій (які в ранніх роках були акторами театру "Березіль"), Володимир Блавацький (корифей західноукраїнської сцени), Йосип Гірняк (колишній березолець, він разом з Блавацьким піднесли на високий рівень український театр в діаспорі), Богдан Ступка і Федір Стригун (найбільш відомі сьогоднішні актори).

Крім того, з України вийшов ряд добрих акторів, які збагатили російську сцену. Один із найкращих акторів театрів царської імперії був українець Михайло Щепкин, який вперше виявив себе на сцені кріпацького театру.

Найвизначнішим українським кіноактором був **Іван Миколайчук**.

24. Розповісти про розвиток українського шкільництва за княжих часів та Гетьманщини?

Перші школи в Україні з'явилися відразу після впровадження християнства. Вони існували при єпископських катедрах і по більших монастирях. В основ-